

У підсумку, патріотичне виховання в умовах війни є складним і багатограним процесом, що вимагає інноваційних підходів та адаптації до сучасних умов. Лише через комплексний підхід, який включає освітні, соціальні та психологічні аспекти, можна досягти ефективного формування патріотично налаштованої молоді, здатної активно брати участь у розбудові та захисті своєї країни.

Сучасні **технології** також відіграють важливу роль у патріотичному вихованні. Використання мультимедійних засобів, інтерактивних платформ та соціальних мереж може значно підвищити ефективність виховного процесу, роблячи його більш цікавим та доступним для дітей. Водночас, важливо контролювати інформаційний простір, щоб уникнути негативного впливу та поширення ворожої пропаганди [1].

Національно-патріотичне виховання в системі освіти Україні може бути ефективним за умови чіткого уточнення виховного ідеалу, мети й завдань, вдосконалення засобів розвитку цього складного феномена, зокрема, змісту, форм і методів, урахування суспільних потреб і світових тенденцій, налагодження продуктивної морально-духовної комунікації культурних спільнот і засобів масової інформації, державницьких підходів до організації й діяльності навчальних закладів різних рівнів, визначення національного виховання як пріоритету держави, родини, громадянського суспільства [2].

Отже, патріотичне виховання в умовах війни має бути системним, цілеспрямованим та адаптованим до нових викликів. Воно повинно інтегрувати різні аспекти життя дітей, залучати сім'ю та громаду, використовувати сучасні технології та методики. Лише так можна забезпечити формування свідомих, відповідальних та патріотично налаштованих громадян, здатних захищати та розвивати свою країну в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 504 с.

2. Іванюк Г. І. Ідеї національно-патріотичного виховання дітей і молоді в умовах трансформації суспільства. Українські педагоги про національно-патріотичне виховання : зб. матеріалів Всеукр. наук. – практ. семінару /ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.] ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Зозуля С. М., Філімонова Т. В. ; літ. ред. Редько-Шпак Л. В. ; рецензент Сухомлинська О. В., Коляда Н. М.]. Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2016. 60 с.

МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Клейменов Іван Вікторович,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.
Науковий керівник: *Собко Валентина Олексіївна*, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Глухівського

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, молодші школярі, урок, літературне читання.

Нові сучасні підходи до модернізації початкової освіти актуалізують проблему мовленнєвого розвитку молодших школярів, зокрема удосконалення їхньої мовленнєвої культури. Це зумовлено змінами в соціально-культурному житті суспільства, які спричинили негативний вплив на формування культури мовлення дітей. Сучасний соціум – це світ нових досягнень науки і техніки, великих можливостей для індивідуального розвитку особистості. Однак у ньому люди стали менше спілкуватися, замінюючи живу комунікацію комп'ютерними іграми, інтернет-повідомленнями та спрощуючи мову, використовуючи сленг, невиправдано замінюючи українські слова іноземними. Спостерігається зниження інтересу до рідної мови й культури загалом. Як наслідок, значна частина випускників закладів загальної середньої освіти не вміє спілкуватися в різних життєвих ситуаціях, висловлювати свою думку, аргументувати її, брати участь у діалозі, обговоренні певної проблеми тощо.

Зазначене вище переконливо доводить актуальність окресленої проблеми й необхідність пошуку шляхів для підвищення ефективності мовленнєвого розвитку молодших школярів.

У цьому контексті вагомою є мета початкової мовної освіти – формування національно свідомої, духовно багатого мовно-мовленнєвої особистості, яка володіє вміннями комунікативно доцільно використовувати мовні засоби в різних сферах і видах мовленнєвої діяльності [1, с. 17]. На це орієнтують законодавчі та нормативні документи (Закон України «Про вищу освіту», Концепція «Нова українська школа», Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, Державні стандарти початкової, базової і повної середньої освіти).

Інтерес учених до проблеми розвитку мовлення учнів початкової школи у теорії вітчизняної педагогічної думки засвідчують праці В. Бадер, О. Біляєва, Л. Варзацької, М. Вашуленка, О. Вашуленко, Р. Вовкотруб, С. Дорошенка, С. Дубовик, А. Зимульдінової, Ю. Коваленко, Г. Лещенко, О. Мельничайко, Н. Мордвінової, Л. Наконечної, Л. Паламар, М. Пентилюк, О. Прудіус, О. Савченко, І. Синиці та ін. Ученими визначено шляхи, методи, прийоми, способи роботи з розвитку мовлення учнів початкової ланки освіти.

Водночас аналіз наявних досліджень засвідчив, що окремі аспекти цієї проблеми потребують подальшого розгляду. Зокрема це стосується мовленнєвого розвитку молодших школярів на уроках літературного читання, які мають для цього широкі можливості, оскільки мова постає могутнім чинником відображення дійсності через вагомість художньої літератури, що вчить школярів сприймати й усвідомлювати художнє мовлення. Усі функції мовлення: комунікативна, когнітивна, емоційна, поетична, естетична – реалізуються в процесі вивчення літератури.

На уроках літературного читання здобувач початкової освіти може висловити свої почуття й емоції, викликані художнім твором, поспілкуватися з іншими читачами з приводу прочитаного, аргументувати свою думку.

Основною метою навчального предмета «Літературне читання» є формування в здобувачів початкової освіти читацької компетентності, один зі складників якої – мовленнєва. «Цілеспрямоване формування читацької компетентності залежить передусім від рівня мовленнєвого розвитку учнів як необхідної передумови засвоєння основ наук, психічного, особистісного та соціального розвитку» [2, с. 17]. Значне місце вихованню українськомовної особистості, формуванню компетентного читача, який

відчуває красу рідного слова, збагачує свій читацький, мовленнєвий і пізнавальний досвід, відведено у змісті матеріалу навчального предмета «Літературне читання» у типовій програмі [5, с. 255].

Тому одним із провідних навчальних завдань уроків літературного читання є планомірна робота з мовленнєвого розвитку молодших школярів, що забезпечується завдяки застосуванню вчителями відповідної системи методів, прийомів, вправ і завдань.

Варто зазначити, що різноманітні завдання для формування навичок правильного, свідомого читання, вміння слухати й розуміти прочитане, поповнення словникового запасу, розвитку зв'язного мовлення в різних видах читацької діяльності вміщені в чинних підручниках. Зокрема, у підручнику для 3 класу Вашуленко О. В. «Українська мова та читання» (2020) до кожного художнього тексту дібрані запитання й завдання, які допомагають учням краще усвідомити прочитане, а також стимулюють їх висловити свою думку про твір або про те чи інше життєве явище, яке в ньому згадується, порівняти твір та ілюстрацію до нього тощо. Так, до вірша М. Пономаренко «Осінь пензлика взяла» наведені такі запитання: «Якими барвами осінь прикрасила берізки, дідуся-дуба? Якими кольорами вона малювала траву, калину, небо? Як ти вважаєш, осінь любить тільки яскраві кольори? Чи подобається осінь поетесі? Що про це свідчить? Які ознаки осені зображено у вірші», а також завдання: «Якою ти уявляєш осінь із цього вірша? Уважно розглянь ілюстрацію до вірша на с. 6. Чи однаково письменниця і художниця зобразили події? Чим відрізняється зміст вірша та ілюстрації? Що потрібно змінити на ілюстрації, щоб вона відповідала твору?» [3, с. 7].

У підручнику для 4 класу Вашуленко О. В. «Українська мова та читання» (2021) після тексту твору «В останній день літа» Л. Сороки вміщені запитання за його змістом, а також завдання на розвиток монологічного мовлення школярів: «Розкажіть про найцікавішу подію, зустріч чи пригоду, яка відбулася з вами під час літніх канікул» [4, с. 6]. Під час вивчення поетичних творів А. Малишка «Дощик» і Д. Павличка «Дядько Дош» дітям пропонуються завдання описати картини, які виникли в їхній уяві, коли вони слухали твори, порівняти вірші двох поетів тощо, а після прочитання акровіршів різних поетів – скласти власний акровірш. Уже ці кілька прикладів запитань і завдань підтверджують, що шкільні підручники скеровують учителів на розвиток мовленнєвих умінь і навичок здобувачів початкової освіти.

На уроках літературного читання, як показує дослідження, збагаченню словникового запасу школярів сприяють словникова робота, пояснення значення нових для учнів слів і висловів з твору, з'ясування художньої доцільності тих чи інших художніх засобів у певному контексті, вивчення поезій напам'ять тощо. Наведемо приклади завдань такого типу: 1. Чому весна названа чарівницею? Якими словами можна описати квіти, які розцвітають найпершими? 2. Які слова у вірші (оповіданні) викликають радість (усмішку, сум)? 3. Розказуючи вірш напам'ять, передайте своє ставлення до прочитаного.

На оволодіння школярами монологічним мовленням спрямовані різноманітні методи, прийоми, види робіт (відповіді на питання вчителя за текстом твору, переказ твору або його частини, «словесне малювання»), у тому числі інноваційні, як-от: «Мікрофон», «Незакінчене речення», створення сенканів тощо. Цілком оригінальними видаються й інші завдання творчого характеру: постановка запитань автору або герою твору, створення заголовків до виділених частин твору і їх пояснення, а також власного продовження казки чи оповідання, малювання ілюстрацій до твору й підготовка розповіді за ними та ін.

Для розвитку діалогічного мовлення доцільною є робота в парах, коли дітям пропонується обмінятися думками з приводу якогось аспекту твору, наприклад, моралі

прочитаної байки, взяти участь в інсценізації фрагментів, що наблизить учнів до мовленнєвих імпровізацій, коли через особливості промовляння реплік потрібно передати характер дійової особи й власне ставлення до неї.

Сприяють мовленнєвому розвитку школярів на уроках літературного читання й ігрові технології, зокрема гра «Інтерв'ю» (робота в групах): узяти «інтерв'ю» в улюбленого персонажа на визначену тему; гра «Павутинка», коли до образу головного персонажа твору добираються його моральні якості з поясненням вибору кожної з них та ін.

Таким чином, уроки літературного читання мають широкі можливості для збагачення словникового запасу учнів, усвідомлення краси мови, її виражальних можливостей, багатства. За умови правильної організації, застосування ефективних методів, прийомів, видів роботи, ці уроки мають логічно продовжити й доповнити процес мовленнєвого розвитку школярів на уроках української мови.

Список використаних джерел

1. Варварук М. М. Методика формування діалогічної компетентності молодших школярів засобами українського фольклору: дис. ... доктора філософії / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2021. 245 с.
2. Вашуленко О. В. Мовленнєва складова у структурі читацької компетентності молодшого школяра. *Початкова школа*. 2011. № 12. С. 16–22.
3. Вашуленко О. В. Українська мова та читання: підруч. для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.
4. Вашуленко О. В. Українська мова та читання: підруч. для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. К.: Видавничий дім «Освіта», 2021. 168 с.
5. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. К.: Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.

ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ НУШ

Коваленко Аліна Олександрівна, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти 2 року навчання Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Науковий керівник: Бірюк Людмила Яківна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології початкової освіти

Ключові слова: компетентнісний підхід, вокальна компетентність, музичне мистецтво, початкова школа, нова українська школа.

Важливі зміни в системі освіти України зазнали оновлення форм і методів вокального виховання молодших школярів. Проблеми вокальної культури і музичних здібностей школярів висвітлюються в освітніх документах: Законах України «Про